

3507

6

PROGRAMMBESZÉD

ELMONDOTTÁ

BERZEVICZY ALBERT

V. B. T. T. VOLT VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISTER,
A BUDAPESTI II. KERÜLETI KÉPVISELŐJELÖLTJE

1910 ÁPRIL 24-ÉN A CORVINTÉRI
VIGADÓ NAGYTERMÉBEN

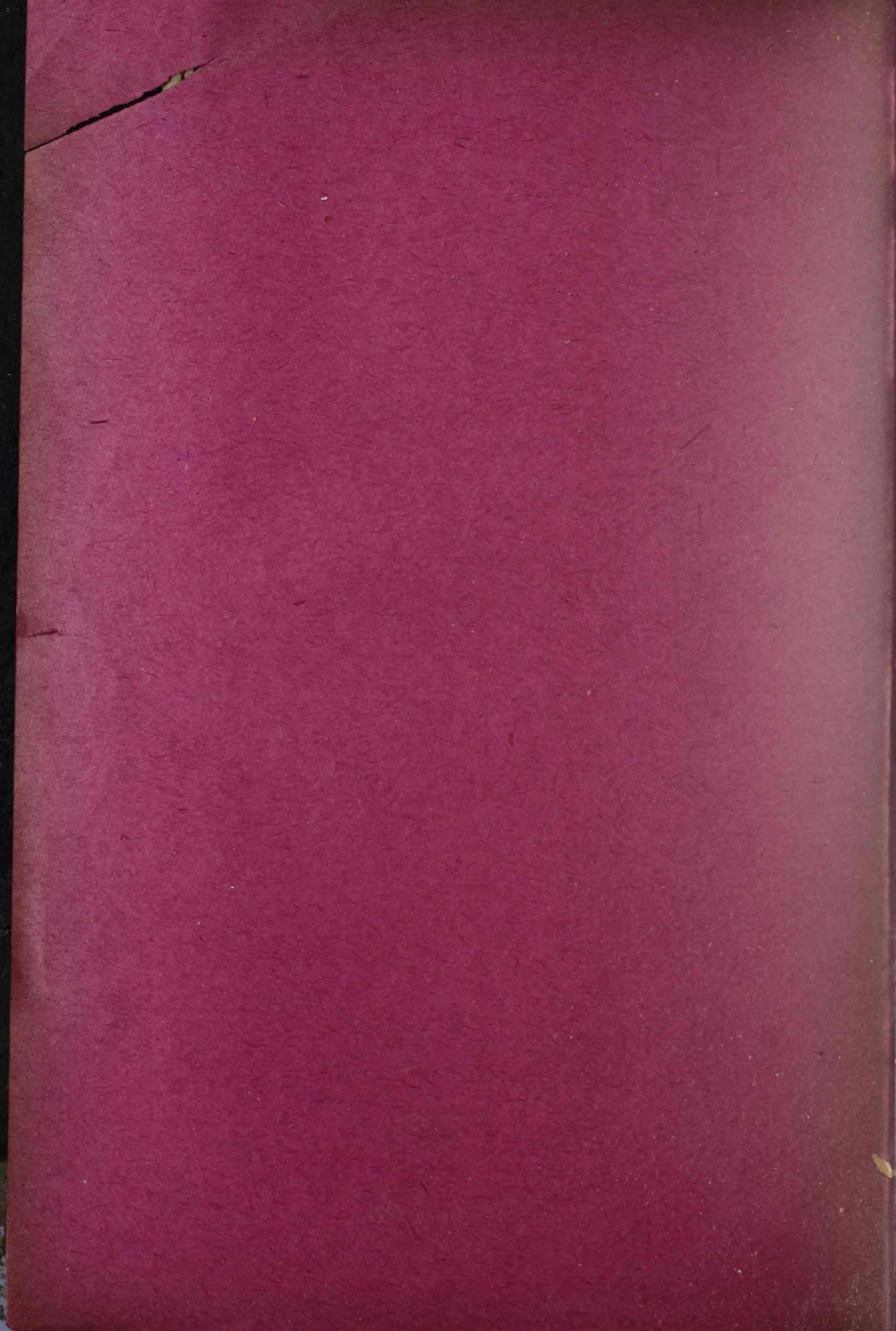
ÉS

AZ ÁPRIL 27-IKI PÁRTVACSORÁN
ELMONDOTT BESZÉDEK.

BUDAPEST, 1910.

NYOMATOTT MAY JÁNOS KÖNYVNYOMDÁJÁBAN
II., FHG ALBRECHT-ÚT 3.

PROGRAMMBESZÉD

ELMONDOTTA

BERZEVICZY ALBERT

V. B. T. T. VOLT VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISTER,
A BUDAPESTI II. KERÜLETI KÉPVISELŐJELÖLTJE

1910 ÁPRIL 24-ÉN A CORVINTÉRI
VIGADÓ NAGYTERMÉBEN

ÉS

AZ ÁPRIL 27-IKI PÁRTVACSORÁN
ELMONDOTT BESZÉDEK.

BUDAPEST, 1910.
NYOMATOTT MAY JÁNOS KÖNYVNYOMDÁJÁBAN
II., FHG ALBRECHT-ÚT 3.

MAGY. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

TISZTELT VÁLASZTÓIM!

A hozzám intézett nagybecsű és megtisztelő felszólításnak készséggel felelve meg, megjelentem körükben, hogy a II. kerület választóinak e tekintélyes gyülekezete előtt fejtsem ki nézetemet a politikai helyzetről és a jövő országgyűlés teendőiről s körvonalazzam azt a fölfogást, amely szerint — ha az önök lekötelező bizalma engem e kiváló kerület képviselői madátumával tisztelne meg, — e minőségemben eljárni szándékozom.

Mielőtt azonban érdemleges fejtegetéseimre rátérnék, engedjek meg, hogy röviden reflectáljak az e kerületbeli választók egy részének ma egy hete tartott gyülésében az én jelöltetésem ellen elhangzott tiltakozásra, amelyet velem is közöltek s amelyre talán legillőbb, ha a választ itt az önök színe előtt adom meg.

Én, t. Uraim, egy negyedszázadot töltöttem a politikai pályán, hét országgyűlésre választattam meg képviselővé s egy ideig a kormány padjain is helyet foglaltam. Nekem bő részem volt a politikai pálya kellemes és kellemetlen járulékaiban — az utóbbiakban bővebb — s ezért minden fájdalom nélkül váltam meg négy év előtt a politikai tevékenységtől és helyeztem át munkásságomat egészen az irodalom és tudomány terére. Engem nagy politikai ambíciók nem bántanak, s tisztán kötelességérzetem parancsát követtem, amikor az ország rendkívül súlyos és válságos helyzetében a kibontakozás munkájára vállalkozott, bizalmamat bíró párt és kormány támogatása végett a központi pártvezető-

ség kívánatára s a kerület tekintélyes, független férfainak megtisztelő felszólítására itt és csakis itt a képviselőjelöltséget elvállaltam. Jelöltségem támogatását nem kérem senkitől, akit becsületes meggyőződése velem ellentétbe helyez; tisztelem mindenkinek meggyőződését, aki egy más jelölt megválasztását jobbnak tartja, de ép úgy megkövetelhetem mindenkitől, hogy tisztelje és becsülje meg s gyanúsítással ne illesse azok meggyőződését, akik az én zászlóm alá sorakoztak s nem ismerhetem el senkinek azt a jogát, hogy valamely kerület jelöltségére való kizárólagos illetékességét egy gyűlés által decretáltassa, amire, azt hiszem, az alkotmányos életben a föld kerekéségén még példa nem volt.

Kell azonban még egy észrevételt tennem a magát nemzeti munkapártnak nevező e kerületbeli ellenpárt mult vasárnapi gyűlésén Vázsonyi Vilmos úr részéről elhangzott s a nemzeti munka pártját legélesebben támadó beszédre. Gróf Tisza Istvánnak nincs szüksége arra, hogy őt Vázsoyi úr dühe ellen megvédjem, arra az izléstelenségre sem akarok reflectálni, amellyel a Lendlpárt diszszónoka jónak látta az akadémiai tagjelöléseket egy választói gyűlésben szóvá tenni. De kell, hogy felszólaljak Vázsonyi úr beszédjének ama része ellen, amelyben ő mindenható védelme alá volt szíves venni a II. kerületbeli tisztviselőket az ellen a presszió ellen, amelyet rájuk gyakorolni fognak s az ellen az üldözés ellen, amelynek kitéve lesznek az én megválasztatásom érdekében. Én nem tudom, és nem is kutatom, előfordultak-e Magyarországon és mikor olyan esetek, hogy tisztviselőket politikai maguktartása miatt állásukból elüldöztek, és — mint Vázsonyi úr mondta, — „családos embereket földönfutókká tettek“? De azt nyugodtan állíthatom, hogy az a kormány, amelyben nekem részem volt, ilyet nem tett.

Én. t. Választóim, férfikorom javarészét államtisztviselőként töltöttem el, ma is közelállónak érzem magamat

a köztisztviselői karhoz, amelynek érdekeit míg vezető állásban voltam, szívémen viseltem és szívémen fogom viselni, ha ismét képviselő leszek. E kapocs ad nekem reményt arra nézve, hogy az e kerületbeli nagyszámú köztisztviselők személyem iránt némi bizalommal fognak viseltetni, s e bizalmukat, — amennyiben az politikai meggyőződésükkel is találkozik, — a választás alkalmával is érvényesíteni fogják. Szabad elhatározáson alapuló bizalm teljes támogatásukat kérem, reájok bárki által pressziót gyakoroltatni — eszem ágában sincs. Ilyet én nem kívánok a kormánytól s ha kívánnék, azt a jelenlegi kormány bizonyosan nem teljesítené, s ha a kormány meg is kísérlené, ily kísérlet hajótörést szenvedne a magyar tisztviselői kar ismert független és önérzetes gondolkozásán.

Ennyit akartam a Vázsonyi úr beszédjére válaszolni.

Átérve már most a politikai helyzetre, bátor leszek t. Választóim előtt fölolvadni végpassusát annak a nyílt levélnek, melyben ezelőtt négy évvel, az alkotmányválság tetőpontján, akkori választókerületemtől bucsút vettem.

E passus így hangzik: „Az én meggyőződésem az, hogy a nemzetnek épen megtámadott alkotmánya mindenek fölé helyezendő védelme érdekében meg kell állania azon az úton, melyre a helyzet félreismerése s erőinek túlbecsülése vezette; vissza kell helyezkednie arra a szilárd alapra, melyet állami és nemzeti fejlődésünk számára Deák Ferenc 1867-iki kiegyezési művében teremtett s ragaszkodnia kell annak oly értelmezéséhez, aminőt alkotói és azok utódai egész a legujabb időig helyesnek és törvényesnek tartottak. Nem kétlem, sőt erősen hiszem, hogy ezen az alapon helyre lesz állítható az oly sajnosan megzavart egyetértés és bizalom a nemzet és korona között, vissza lesz vívható mindaz, amitől a lezajlott rövid országgyűlés (az 1905 — 6-iki) szomorú fejleményei megfosztottak és a nemzet választottjainak kezébe lesz adva a mód, hogy parlamentünk erősen megingatott tekintélyét és hitelét

is komoly és termékeny munkássággal a nemzet javára visszaszerezzék s hazánk egy újabb fölvirágzásának korszakát megállapítsák.“

Nagy lelki megnyugvásomra szolgál az a tudat, hogy az azóta letelt négy év alatt, mialatt pártokat és párt-embereket oly nagy változásokon láttunk átmenni, én megmaradhattam akkori fölfogásom és hitem mellett. Amit akkor mondtam, azon egy betűt sem kell változtatnom, sőt constatálhatom, hogy az, amit akkor mint a majdani kibontakozás egyedüli lehetőségét jelöltem meg: a parlamenti többség visszatérítését a tiszta, hamisítatlan 67-es alapra, s ez alapon a nemzet és a király egyetértésével az alkotó munka egy új korszakának megnyitását, ma egy a győzelem alapos reményével harcba induló nagy országos párt vallja elvének, mely párt létesítésében magam is részt vettem s melyhez egész lélekkel csatlakozom.

A nemzetet ért csalódás, a helyzet s a jövő feladatok követelményei visszautasíthatatlan erővel hívták ismét sorompóba azokat a féfiakat is, kiket az öt év előtti fordulat a tevékenység teréről leszorított s kik nem a maguk régi hatalmának visszaállítása érdekében szállnak sikra, hanem szívesen egyesülve mindenkivel, aki a lefolyt évek keserű tanulságai iránt érzéketlen nem maradt, egyszerűen az ország megmentésének munkájára akarnak vállalkozni.

Ez a vállalkozás oly természetes következménye volt a koalíciós kormány beállott bukásának, hogy azzal szemben a volt koalíciónak hozzánk nem csatlakozott elemei is eleinte csak passiv álláspontra helyezkedtek, vagy a kormányzati téren nem érvényesített közjogi elveik meddő területére vonultak vissza.

Ujabbban azonban mind sürűbben emelkednek velünk szemben oly hangok, amelyek mintegy abban bizva, hogy a nemzet kiábrándulása még nem teljes, vagy hogy a nemzet már elfelejtette a pár hónap előtti dolgokat, újra megszólaltatják a „rég rendszer“ gyalázásának elcsépelet frázi-

sait, óva intik a nemzetet annak újbóli föltámasztásától, kifogyhatatlanok a coalitió alkotásainak dicsőítésében, szertelen érzékenységet tanúsítanak a coalitió tényezőinek minden bírálatával szemben, csak udvari intriguáknak tulajdonítják a bekövetkezett kormányváltozást, s maholnap talán hebizonyítják, hogy valóságos aranykor volt az az úgynevezett „nemzeti uralom“, mely hosszú és kínos válság után ez év elején ért véget.

Hát t. uraim, a mai nemzedék gyorsan él és gyorsan felejt, de talán mégsem képes oly gyors felejtésre, a minőre szüksége volna annak, aki mindezeket elhinni akarná. Avagy feledtük volna már, hogy a mult év elején, még mielőtt a válság igazán kitört volna; a coalitió egyik legtekintélyesebb, vezető organuma így írt: „A mai koaliciós állapot lehet jó Bécsnek, mert a kölcsönös féltékenység mind a három pártot engedékennyé teszi; lehet jó az osztrákoknak, mert a nemzet erejét elforgácsolja. De nem lehet jó a nemzetnek, a mely haladni és fejlődni akar. . . Vajjon helyes-e, jó-e a nemzetet képzelődésekben ringatni, csupán azért, hogy aztán ki kelljen ábrándulnia reményeiből? Vajjon fokozza-e a nemzet tekintélyét, ha nagy zajjal állást foglal valami mellett és azután a politikusok csak azon törnek a fejüket, hogy miképen kell ép bőrrel visszavonulni a fölmerülő akadályok elöl? A mai pártviszonyok mellett lehetetlen előbbre vinni az ország hajóját . . . Kit akarunk még elbolondítani, mikor azt látjuk, hogy csak magunkat bolondítjuk, magunkat szedjük rá és ezzel önmagunkat tesszük nevetségessé? . . . Nem jelszavak kellene a nemzetnek, hanem positiv alkotások. Erre kell egyesülni és lemondani arról, a mi ugyis csak képzeletben van meg. A jövő álmait hirdesse az ellenzék . . .“

És aki a coalitió sajtójának ilyen koronkinti őszinte vallomásait komolyan nem vette, vagy elfelejtette, aki ma nem gondol azokra a keserves bukdácsolásokra, melyeken a coalitiót belső egyenetlensége s az őszinteség teljes

hiánya keresztülvitte, az feledheti-e azt a tény, hogy a koalíciós pártok további uralma bármily alakban egyszerűen lehetetlenné vált, mert céljaikra nézve egyetérteni egyáltalán nem tudtak, mert a saját kormányuknak egy rövid lejáratu indemnitást sem akartak megszavazni, s így az országot exlexbe kergették? Hiszen még most is halljuk a siralmas panaszt, melylyel a koalíció lemondott ministerei eget és földet betöltöttek, keresve valakit, a ki őket elviselhetetlen terhőktől megszabadítsa s most, hogy ez megtörtént, egyszerre cselszövökké és hazaárulókká lesznek azok, akik az ország megfeneklett szekerét abból a kátyúból a melyben a koalíció benne hagyta, egész erejükkel, szigoruan alkotmányos módon, a nemzetre való appellálással kiszabadítani igyekeznek.

Azt mondják azonban, hogy mig ők a nemzet akaratának megvalósításáért való küzdelemben buktak el, mi — a nemzeti munkapárt — egyszerűen a mindenről való lemondást hirdetjük s csak Bécs akaratának a végrehajtói vagyunk.

Hát lássuk, hogy mennyi igazság van ebben a vádban s mennyiben jogosultak ők azt ellenünk emelni?

Mi először is csak olyan dolgokról mondunk le, a melyeknek ez idő szerinti kivihetlensége már a koalíció idejében bebizonyult, s amelyek a koalíció feloszlásakor már magának a koalíciónak sem alkották általánosán vallott követelményét. Mert akik kötötték magukat az önálló bank azonnali fölállításához, azok lemondtak minden katonai követelményről és a kik kötötték magukat bizonyos, minimumra leszállított katonai követelményekhez, azok nem kivánták a bank szétválasztását. A multban, a koalíció uralomra jutása előtt nagy és fontos vivmányokat sikerült a 67-es alapon álló kormányoknak az Ausztriával közös ügyek terén — mindig csak mint folyományait a 67-iki kiegyezésnek — kieszközölniök; sikerült azért, mert azok törvényen alapulók, jogosak voltak, és a nemzet valódi,

szilárd akaratának következetes érvényesítéséből eredtek. Talán utalhatok a közös intézmények soká vajúzott cím-kérdésének megoldására, a magyar katonai nevelés kifejlesztésére, a 9-es bizottság programjában foglalt követelményeknek legfelsőbb elfogadására, a nem magyar ajkú de magyarul értő ujoncok magyar nyelven való kiképzésére, és a honvédség tüzérségének kilátásba helyezett fölállítására. Hogy az ezen túlmenő követelések célt nem értek, sőt a beállott bonyodalmak az elérték némelyikét is egy időre képtessé látszottak tenni, azt a követelmények némelyikének belső lehetetlenségén kívül annak a szerencsétlen taktikának köszönhetjük, a mely a mi nemzeti követelményeinket valósággal compromittálta, mert arra tanította meg az osztrák köröket, hogy azok a követelmények sok esetben csak egyes kormányok megbuktatásának és egyes pártok túllícitálásának taktikai eszközei és hogy a leghevesebben hangoztatott követelmények a közvéleményt hatalmukban tartó vezető politikusok által az adott pillanatban egyszerűen leintheők.

Ez az igazi oka a coalitio politikája teljes eredménytelenségének és ezért — nem a mi vállalkozásunk olcsóbb-sága érdekében — kell most egy időre a vívmányok politikáját szüneteltetnünk, a míg nemzeti követelményeink hitelét ismét helyreállítanunk sikerült.

Igaz, hogy a coalitio sohasem ismerte el, hogy bármely követelményéről vagy elvéről lemondott volna; különösen a tisztelt függetlenségi párt némely vezérférfia szeretne hangoztatni, hogy mily nagy vívmány már magában véve csak az is, hogy ők, mint a korona tanácsosai fenn hirdethetik a 48-as elveket, ha — természetesen — megvalósításukat nem is próbálhatják meg. T. Uraim, őszintén megvallva, én mindig bámultam, mikor a nagy nevű pártvezér efajta nyilatkozatait hallottam, bámultam, hogy nem látja, nem érzi-e ő mekkora politikai immoralitás rejlik ebben a vívmányban? Hát nem legelemibb

kötelessége minden őszinte és becsületes politikusnak, csak olyan elveket hirdetni, a minőknek a megvalósítására is vállalkozhatik, és nem hirdetni olyanokat, a melyekről a mely percben a tettek terére lép, lemondani kénytelen? És már épenséggel megbocsáthatatlanná lesz az, ha ily politikusok visszatérve az ellenzékre újra előveszik a kormánypadokon félretett elveiket; mert fölfogásom szerint a politikában semmi sem kárhoztatandóbb, mint izgatni oly dolgok mellett a melyeknek kivihetetlenségéről, és olyanok ellen, a melyeknek elkerülhetetlenségéről magunk meggyőződést szereztünk.

A „Nemzeti munka pártja“-nak programja, úgy a mint egyelőre az alakuló gyűlés határozatában s az ott közhelyeslés közt elmondott beszédekben jelenik meg, igaz, hogy nem tartalmaz csillogó ígéretek és meglepő vívmányokat, de tartalmaz oly feladatokat, melyek megvalósítása alkotmányos életünk rendjét helyreállítani, közviszonyainkat megszilárdítani s a nemzetet termékeny munkával a fejlődés minden terén előbbre vinni alkalmas.

Hatvanhetes politika ez, mint ahogy ma Magyarországon más mint hatvanhetes politikáról nem is beszélhetünk. Hiába hirdette csak nemrég a többségre jutott függetlenségi tábor, hogy a 67-es politika lejártta magát, csődbe jutott; ép ellenkezőleg. Maga a függetlenségi párt azzal, hogy amely percben a koalíció keretében uralomra jutott, kénytelen volt 48-as elveit félretenni, szolgáltatta a legnagyobb elégtételt a Deák Ferenc alkotásának.

De meggyőződésem szerint nemcsak azért helytelen 48-as politikáról, 48-as programról beszélni nálunk, mert abból, amit eddig ily címen hirdettek, a többségre jutott függetlenségi párt sem tudott semmit sem keresztülvinni, hanem helytelen és téves volt mindig, mert az amit nálunk a függetlenségi párt elvei gyanánt formuláztak, egyáltalán nem az 1848-iki törvényhozás álláspontja. Az 1848-iki törvényekben foglalt reformok két részre osztha-

tók; tartalmazzák a belpolitikai reformot: a parlamentáris rendszer föllállítását a rendi országgyűlés, a ministerialis rendszer föllállítását az addigi dikasterialis kormányzat helyére, továbbá a polgári jogegyenlőség és közteherviselés megvalósítását, a gondolat, a hit, a tanítás szabadságát, szóval egész modern állami szervezetünket. Ezeknek a reformoknak az alapján állnak ma mind, ebben a tekintetben tehát mindnyájan negyvennyolcasok vagyunk és ha azt a szabadelvű szellemet tekintjük, mely e reformokat átlengi, bizony azzal ellenkező törekvésekkel találkozunk ma gyakran a függetlenségi párt körében is.

A 48-iki reform másik része Magyarország és Ausztria közjogi viszonyának a pragmatika Sanctio alapján, de Magyarország független államisága érdekében való rendezésére vonatkozott. Ez a része a reformnak hevenyészett és befejezetlen volt; célokat tűzött ki, amelyek elérésének módját meg nem jelölte, elveket enunciált, amelyek gyakorlati alkalmazásáról nem gondoskodott. A hatáskörök szétválasztásának mindjárt első kísérlete conflictusra vezetett; a jogi kérdések közegyetértéssel meg nem oldatván, hatalmat hatalommal kellett szembeállítani s ebben a küzdelemben mi elbuktunk. A közjogi kérdésre nézve tehát 1848 nem programm, hanem egy megoldatlan csomó, amelyet karddal vágtak ketté. Deák Ferenc, aki igazságügyminisztere volt annak a 48-iki kormánynak, amely a márciusi törvények alapján az Ausztriával való megegyezést megpróbálta, 1867-ben az országgyűlésen ezt mondta: „Mégvagyok győződve, hogy ha akkor, midőn az 1848-iki év szeptember 18-án a magyar országgyűlés megbízásából, mint küldöttek a bécsi országgyűlést felszólítottuk: bízta meg ministeriumát a magyar ministeriummal teendő egyezkedésre, hogy köztünk s Ausztria között a kölcsönös viszonyok végleges elhatározása által minden ezentüli surlódásoknak s egyenetlenségeknek eleje vétessék; ha, mondom, akkor nekünk a kiegyezkedés oly módját ajánlották volna,

minőt a mi javaslatunk (az 1867. XII. t.-c.) tartalmaz: a magyar országgyűlés azt valószínűleg nem utasította volna vissza“. Sőt tovább menve, kifejezte ugyane meggyőződést arra az időpontra nézve, amikor a magyar országgyűlés parlamentereket küldött Windischgrätzhez, de sőt arra az időpontra nézve is, mikor a nagysarlói ütközet és Budavár visszavétele után a magyar szabadságharc legnagyobb sikereit aratta. Joggal mondhatta tehát Deák Ferenc, hogy közjogi tekintetben az 1848-iki törvények nem teljesek. Kétféle végrehajtási módjuk van: az egyik 1849-hez, a másik 1867-hez vezet, s az 1867-iki kiegyezés semmi egyéb, mint a negyvennyolc alapgondolatának teljesebb kifejtése és a gyakorlati lehetőség szerinti megvalósítása.

Nem vehetem t. Vátsztoím idejét oly soká igénybe, hogy annak a hatvenhetes politikának, melyet a nemzeti munka pártja magáénak vall, programját a fölmerülhető törvényhozási kérdések minden körére nézve megvilágítsam. Csak néhány kérdéssel akarok röviden foglalkozni.

Igy első sorban a katonai kérdéssel, melyre nézve a miniszterelnök úr a pártalakuló gyűlésen a kormány nevében ünnepélyesen elvállalta az úgynevezett kilences bizottság programját, úgyszintén mindazt, amit a Tisza-kormány e program alapján katonai téren kilátásba helyezett és ami ezekből még végrehajtásra vár. Méltóztatnak emlékezni rá, hogy e bizottság Széll Kálmán elnöklete alatt s a gróf Apponyi Alibert közreműködésével alkotta meg 1903. őszén pontozatait a hadsereg jelvényei, a katonai büntető eljárás, a magyar csapatoknak magyar tisztekkel ellátása s a magyar honosságú tisztek idehelyezése, a tisztképzés magyar nyelve és tanterve, a magyar alapítványi helyek, a magyar hatóságokkal való levelezés, a kétéves katonai szolgálat s a vezényleti és szolgálati nyelv kérdéseiben, mely pontozatok kettejénél inkább csak szövegezés tekintetében adott gróf Apponyi Albert ellenvéle-

ményt. Hogy e pontozatok úgy a hadsereg kérdésének általános közjogi megítélése, mint az egyes még végrehajtást igénylő követelmények szempontjából mily becsek, azt elismerte Széll Kálmán a Fejérváry kormány idejében, midőn azoknak minden elhomályosítása ellen az országgyűlés fölösztatásakor a választóihoz intézett nyílt levelében sikra szállott.

A bankügyre nézve a választási küzdelemben már eddig is — különösen gróf Tisza István részéről — elhangzott nyilatkozatok után fölöslegesnek tartom közelebbről indokolni azt, a nemzeti munkapárt határozatában kifejezett álláspontot, mely szerint „gondoskodnunk kell a bankkérdésnek oly megoldásáról, amely közgazdasági érdekeinket teljesen kielégítő megegyezés útján meghosszabbítja az osztrák-magyar bank privilegiumát, ha pedig ily megegyezés nem volna lehetséges, jogos érdekeinket a külön magyar bank felállítása útján védje meg.“

A gazdasági kiegyezés Ausztriával 1917-ig megkötve lévén, annak megújítása ezen az országgyűlésen szóba aligha fog kerülhetni. Egyébiránt a 67-iki közjogi alap biztosítja teljesen szabad kezünket gazdasági érdekeink megóvására Ausztriával szemben, e kérdés merőben gazdasági szempontok szerint lesz tehát elbírálendő, s a tapasztalás mutatta meg, hogy úgynevezett közjogi vívmányoknak a gazdasági kiegyezésbe való belékeverését Magyarországnak mily drága áron kell megfizetnie.

A közgazdaság, pénzügy és közigazgatás kérdéseiben bizonyos szociális igazságosságra való törekvést én is helyeslek, de ennek nem szabad ürügyül szolgálnia sem fölösleges intézményekre és fölösleges költségekre, sem az egyes osztályoknak egymás ellen való uszítására vagy egyoldalú dédelgetésére. Helyeslek minden rendszabályt, mely a kisgazda- és mezőgazdasági munkásosztály existenciáját biztosítani és hazánknak a kivándorlás általi folytonos vérvesztését megakasztani alkalmas; elő fogok mozdítani különösen min-

den oly intézkedést, mely a gyári munkásosztály helyzetének javítására s hazafias szellemű művelésére szolgál, mert ez az osztály nagy súlylyal esik a választójog reformjának kérdésénél is latba, s annak¹ meglegedése, intelligentiája, hazafisága, a fölforgató törekvésekkel szemben való szilárdsága mellett fog csak ez a reform minden irányban üdvös gyümölcsöket teremni. Nagy súlyt fogok helyezni a tisztviselők, altisztek és szolgák szolgálati viszonyainak végleges, igazságos törvényhozási rendezésére, valamint még az anyagi téren kielégítést váró jogos igényeik mielőbbi kielégítésére, különösen az özvegyek és árvák ellátása terén, amire tudtommal épen a jelenlegi kormány a vasuti alkalmazottaknál a kezdő lépést már megtette. Talán némi joggal hivatkozhatom e tekintetben arra, hogy tágja voltam annak a kormánynak, mely — az elődeitől előkészített alapon, — az 1904. évi I. t.-c. által eddig legkiterjedtebb intézkedéseket tett az állami tisztviselők méltányosabb javalmazása érdekében. És meg lehetnek győződve t. Választóim arról is, hogy e kerület minden jogos helyi igényének erélyesen védelmére fogok kelni. Sajnálattal kell constátálnom, hogy erre nézve, a közelmultban mulasztások történtek, mert valóban nem méltányos eljárás volt az, hogy az 1908-iki XLVIII. t.-c a fővárosnak a Duna mentén fekvő összes többi kerületei számára nyújtott valami előnyt, csak épen a II. kerületről feledkezett meg, melyet pedig gyönyörű fekvése szinte kijelöl arra, hogy fejlesztését minden tényező fölkarolja.

Nem mellőzhetem azonban hallgatással azt a körülményt, hogy mindazokat a törvényhozási és kormányzati teendőket, melyek az állam anyagi eszközeit veszik igénybe, hátrányosan fogja befolyásolni a kedvezőtlen pénzügyi helyzet, melyet az új kormány a koalíciótól örökségképen vett át, s melyet még súlyosbít a törvényen kívüli állapot, valamint az, hogy az új adótörvények aligha lesznek ily alakban végrehajthatók, hogy a keleti bonyodalmak és

a szerencsésen elhárított háborúveszély költséges következményeit is jobbára még csak ezután fogjuk viselni. A koalíciós korszak rossz gazdálkodását némileg érthetővé teszi az, hogy kormánya a tett ígéretekből majdnem semmit sem válthatván be, legalább az anyagi eszközökkel kielégíthető igényeket igyekezett kielégíteni. A mi pedig a Bosznia-Hercegovina anektálásából eredett bonyodalmat illeti, magáért az annexióért szemrehányást tenni senkinek sem lehet, a diplomacia titkaiba be nem avatott ember arról sem formálhat magának biztos véleményt, vajjon a conflictus veszélye előbb elhárítható nem lett volna-e? De az bizonyos, hogy akkor, mikor a monarchiának ily nagy kockázattal s még legjobb esetben is nagy költséggel járó vállalkozásba belé kellett bocsátkoznia, kétszeres kötelessége lett volna a kormánynak minden más téren a szigorú takarékoság elvét követni.

Azt hiszem, meglegédeéssel konstatálhatjuk, hogy az új kormány egyik első ténye gyanánt Horvátországban legalább az alkotmányos életet visszaállította. Úgy a Horvátországban mint a nemzetiségek körében tapasztaltak csak azt tanusítják, hogy az utóbbi évek alatt a kormány csak megnövelte ellenségeink gyűlöletét és merészségét, a nélkül, hogy a magyar állam tekintélyét érvényesítette s érdekeit előbbre vitte volna.

A szellemi kultúra terén teendők tekintetében mint pártembernek nehéz nyilatkoznom, mert pártunk és kormányunk erre vonatkozó állásfoglalását s különösen a személyére nézve nagyon rokonszenves és bizalmat keltő új vallás- és közoktatásügyi minister terveit, eddig nem ismerjük. Ennek a térnek alig van kérdése, melyre nézve én mint államtitkár, képviselő és minister állást nem foglaltam volna s melyre vonatkozó nézeteim nyilvánosságot nem láttak volna. Eddig vallott elveimet fogom követni ezentúl is s így helyeslem, hogy a kormány a katolikus autonómia kérdésének megoldását programjába vette s

az 1848. XX. t.-c. végrehajtásának folytatását is föladatának ismeri.

Végül nyilatkozattal tartozom a választói jog kérdésére nézve, mely az utóbbi időben mindinkább az előtérbe nyomul.

Én e kérdést mielőbb megoldandónak tartom s bizalommal várom a kormány erre vonatkozó előterjesztéseit, melyek a miniszterelnök úr nyilatkozata szerint az általános szavazati jog elvi alapján fognak nyugodni, de úgy hogy — ugyane nyilatkozat szerint, — az ország magyar nemzeti jellege biztosítva maradjon. Ezt én is magamévá teszem, hozzátéve az értelmiség túlsúlyának megóvását is; továbbmenő meghatározásaiba azonban a reform irányának, részemről belemenni már most hajlandó nem vagyok. Bármily zajosan követeltessék az némely részről, én jelszavaknak hazám érdekét fölláldozni nem akarom és bármily tetszetős és — elvont szempontból — helyes legyen is valamely elv, én azt a reform alapjául el nem fogadom addig, míg konkrét javaslatban nem látom, hogy annak gyakorlati alkalmazása a mi viszonyaink közt milyen hatásokat szül. Külömben is betű szerint általános szavazati jog sehol sincs, mindenütt vannak bizonyos korlátozások, melyek mértéke a nemzet specialis viszonyaitól függ. Az ezek fölötti vitának kiélesítése most, a mikor az első és főkérdés az, vajon lesz-e munkaképes parlamentünk mely egyáltalán foglalkozhassék e nagy horderejű probléma jól megfontolt, higgadt megoldásával, mikor mindnyájunknak kik a reformot akarjuk, előbb a parlament munkaképessé tételére nézve kell egyetérténünk, valóban idő előtti volna; sőt egyenesen káros, ha a radicalis reform túlbuzgó hívei szövetkeznek azokkal, a kiknek világos szándékuk a parlamentí anarchia fenntartása, a helyett, hogy ellenök fordulnának.

Én épen mert a kérdést, — természetesen a házszabályok megelőző szigorításával — mielőbb megoldatni

szeretném, mert magam is élénken óhajtom, hogy az oly fontos értelmi erőt képviselő osztály minő például a fővárosi munkásosztály, az alkotmány sáncaiba mielőbb fölvéessék, nem helyeslem az erőszakolását egy az egész országra kiterjedőleg a legradicalisabb megoldást tartalmazó reformnak; nem csak azért, mert azt saját meggyőződésemmel sem tudnám megegyeztetni, hanem azért sem, mert egyáltalán nem hiszem, hogy — bármint alakuljon az új képviselőház, — abban egy ily radicalis megoldás számára többséget szerezni lehessen, és még kevésbé hiszem, hogy egy ily radicalis megoldás a főrendiházon, mely nélkül törvényt alkotni nem lehet, keresztülvihető legyen. Ne méltóztassanak feledni, hogy a nemzeti munka pártja legnagyobb részét a régi szabadelvűpártból alakult, és hogy a régi szabadelvűpárt még 1905. évi október hó végén tartott értekezletében egyhangúlag állást foglalt a Fejérváry-kormányval szemben a radicalis választójogi reform ellen, és pedig akkor mikor annak a Kristóffy-féle javaslatban lefektetett formájáról még tudomása nem is lehetett. Nem lehet tehát csodálni, ha a reformra nézve ma a nemzeti munkapártban a nézetek megoszlanak; és legalább is ugyanez az eset forog fenn a függetlenségi párt Kossuth-fractiójára nézve, melynek két vezérférfia csak nem rég nyilatkozott szintén a kérdésnek bizonyos nemzeti tekintetek szerint korlátolt megoldása mellett.

A megnyilandó parlamentnek egyébiránt első teendője az ország törvényes rendjének helyreállítása lesz. A törvénytelen állapot előidézésének vádját a felosztatott képviselőház többsége a kormányra igyekezett áthárítani, az 1848. IV. és 1867. X. t.-cikk vonatkozó rendelkezései alapján törvénytelennek mondván a képviselőháznak megállapított költségvetés nélküli állapotban való fölosztatását. Emlékezzünk, hogy a kormány e lépése miatti állítólagos fölháborodás idézte elő a képviselőház utolsó ülésén elkö-

vetett szégyenletes merényletet. Maga a kérdés jogi szempontból annyiszor meg lett világítva, hogy annak újabb fejtegetésébe bocsátkozni nem akarok; csak arra kívánok utalni, hogy az 1867. X. t.-cikk világos célzata megakadályozni azt, hogy a korona a törvényhozás szabályos munkásságát a felosztatáással megakaszthassa, de az 1867-ik törvényhozóknak eszükbe sem jutott oly állapotot föltételezni, midőn az országnak azért nincs költségvetése, mert az országgyűlés maga azzal foglalkozni nem akar. Hiszen ha a képviselőház a maga tétlenségével megakadályozhatná a király felosztatási jogának gyakorlását, akkor csak a mandatum ötödik évében szorgalmasan obstruálnia kellene s a király még a lejárt mandátumu országgyűlést sem oszlatná föl. Az állítólagos törvénytelenesség miatti nagy fölháborodás annál érthetlenebb, mert hiszen az 1905-iki fölosztatás is exlex állapotban történt, s vajon eszébe jutott-e az akkori ellenzéknek azokat a választásokat, melyek neki többséget adtak, törvényteleneknek tekinteni? De tovább megyek: exlexben történt az országgyűlés fölosztatása 1906-ban is, exlexben választották meg azon év májusában a koalíciós országgyűlést, s így tulajdonképen a koalíció korszakának összes törvényeit egy ilyen, állításuk szerint törvénytelenül született országgyűlés alkotta.

Elismerem én annak a szomorú voltát, hogy már a legfontosabb közjogi cselekmények törvényessége fölött vitatkoznunk kell s hogy a törvénytelen állapotoknak egy egész sorozatát már szinte megszoktuk. Mindnyájan emlékezünk az első exlex állapotra, mely a báró Bánffy elleni obstructió miatt 1899 január 1-én állott be. Ámulva, majdnem rettegve vártuk a nap, az óra közeledését; azt hittük, égszakadás, földindulás lesz ha egyszer megtörténik az — először alkotmányos életünkben — hogy tulajdonképen törvénytelenül lesz kénytelen a kormány adót, illetékeket, vámot beszedni, az ország adóságait, a

hivatalnokokat és katonákat fizetni. És csakhamar azt találtuk, hogy tulajdonképen minden ment a maga kerék-vágásában tovább; megkaptuk azt a veszedelmes leckét, hogy a tények, a viszonyok hatalma néha erősebb a törvénynél. Lassankint a kormányok szinte berendezkedtek arra, hogy a törvényenkívüli állapotot az országra nézve lehetőleg elviselhetővé tegyék tegyék. Kinek köszönhetjük azt, hogy a törvényesség fogalma nálunk így meglazult, hogy a törvény föltétlen uralmába vetett hit így meghanyatlott? az obstrukciónak!

És ha még csak ez volna az obstrukció büne! de hiszen 13 év alatt minden zavart és bajt, alkotmányos életünk minden fennakadását, közállapotaink minden hanyatlását az obstrukciónak köszönhetjük. Az obstrukció forgatta föl a pénzügyi rendet, az obstrukció szállította le parlamenti tárgyalásaink színvonalát, az hajtotta az országot egyik válságból a másikba, csökkentette a magyar állam tekintélyét belső és külső ellenségei előtt. Az obstrukció rossz példája demoralizálta az országot, megbontván minden fegyelmet és kötelességérzetet, az obstrukció akasztotta meg a nemzet reformtevékenységét, az fosztott meg a hasznos állami beruházások megakadályozásával egy sereg embert a kínálkozó kenyértől. Az obstrukció az igazi ellenség, amely ellen mindnyájunknak kezét kell fognunk.

És kik csinálják az obstrukciót? Erre megkapjuk a feleletet gróf Andrássy Gyulának 1903. május 5-éről losonci választóihoz intézett nyílt levelében, melyben ezt írta: „Az a sok ember, aki normális körülmények között nem jut szerephez, akit nem követnek, midőn meggondoltság, higgadság, okosság, tudomány szükséges, aki ellenben vezethet, midőn tág tüdő, bőbeszédűség, mozgékonyosság vagy fortély kell; az ilyen született barátja az erőszakos aciónak, főleg az olyannak, mely őt magát veszélybe nem dönti és csak az alkotmányra nézve jelent komoly

válságot. Mindezeknek — kérdi, — ki fog a jövőben ellentállhatni, ha újra győz az obstructió?*

Pedig újra győzött, és azóta még sokszor győzött, és van párt, mely már most fenyegetődzik az új országgyűlésen újra megindulandó obstructióval. A tisztelt választóktól függ, hogy alkotmányos életünk e pusztító baját a közérdeket mindenek fölébe helyező pártok egyetértésével, a házsabályok mielőbbi gyökeres módosításával kiirtsuk. Ezt a határozott kívánságát kell Magyarország választóközönségének a küszöbön álló választások alkalmával minden kétséget kizáró módon kifejeznie. A haza veszélyben van, és itt az utolsó óra, amelyben a magyar választóközönségnek határoznia kell afölött: szemfényvesztést akar-e, vagy komoly munkát? marakodást a hatalomért, vagy az ország boldogulását?

Igy fogom én föl a jövő képviselőház tagjainak föladatát és e fölfogás alapján ajánlom magamat szíves bizalmukba.

**Berzeviczy Albert képviselőjelöltnek az 1910. évi
április hó 27-én tartott pártvacsorán elmondott
beszéde.**

Tisztelt Uraim!

Első szavam a köszönet szava a meleg üdvözlésért, melyben t. barátom Kollár, pártelnök felköszöntőjében s annak visszhangjában részesültem. Említette ő is azokat a kifogásokat, melyekkel jelöltetésem némely részről találkozott. Hogy nem ismerem eléggé a kerületet, ez valóban merész állítás velem szemben, ki 29 éve vagyok a főváros lakosa, ahol utóvégre is a kerületek nincsenek egymástól chinai fallal elválasztva. Nem hiszem, hogy ma széles Magyarországon a választók bizalmáért pályázó jelöltek között sok volna, aki kerületét jobban ismeri, mint én ezt a kerületet. Véletlenül még a történetével is foglalkoztam és így például megállapíthatom, hogy azoknak a követelményeknek egyike, melyeket kerületünk buzgó előljárója a városfejlesztés ügyében kidolgozott tanulságos emlékiratába foglalt, hogy t. i. a halászbástya lépcsőzetéről lejáró létesíttessék ide, a Corvin-térig és a Dunáig, s így már a Dunapartról láthatóvá legyen a halászbástya egész panorámája, ez a legszebb monumentuma Budapest újabb építkezésének, hogy ez nem egyéb, mint egy régi történelmi reminiscentia megújításra és egy egy történelmi tény revindicálása. Ugyanis a Mátyás korában itt járt vándor olasz humanista, Marzio Galeotti, a Mátyás király jeles

mondásairól és tetteiről írt elmés könyvében leírván az akkori Budát, elmondja, hogy a várból nehéz a lejutás a folyóhoz, s hogy ezért a királyok bőkezűségéből a Nagy-Boldogasszony templomától — vagyis a mai koronázási templomtól — le egész a Dunáig kölépcsőzet épült. Ime tehát amit akarunk, az megújítása annak, ami a Mátyás-dicső korában megvolt.

Ami azt a másik vádat illeti, amely mindjárt elhangzott, amint lábamat e kerületbe betettem, hogy t. i. én föllépésemmel ennek a kerületnek a békéjét, egyetértését zavarom meg, (*Tetszés.*) ez — megvallom — valamennyi közt leginkább döbbsentene meg, — ha igaz volna! De hiszen t. Uraim, mindaz után, amit a kerület viszonyairól tudok és magam tapasztalok, nekem ép ellenkezőleg az a hitem, az a reményem és óhajtásom, hogy nekem — nem személyemnél, de a körülményeknél fogva — missióm lehet ebben a kerületben a régi békét és egyetértést helyreállítani, ami már pártunk szervezésében kifejezésre jut, mert hiszen ime, pártunk vezetőségében egyetértve és vállalva együtt munkálni látjuk azokat a kiváló férfiakat, akiket a szerencsétlen politikai körülmények ezelőtt öt évvel egymással szembe állítottak. (*Élénk tetszés.*)

T. Uraim! meg kellene tagadnom önmagam, ha megtagadnám elismerésemet és rokonszenvenemet azoktól a férfiaktól, akik az öt év előtti választások alkalmával a legnehezebb viszonyok között, egy terrorisztikus közvéleménnyel szemben erős küzdelemmel diadalra vitték ebben a kerületben annak a kormánynak az ügyét, melynek magam is tagja voltam. De tudok annyira elfogulatlan lenni, hogy teljes mértékben értsem és méltányoljam azoknak a magatartását is, akik még az akkori körülmények között sem akartak régi képviselőjük mellől tágitani, annál inkább, mert az nem csak e kerületnek hű és buzgó képviselője volt, de oly férfiú, ki az ország közügyei körül elévülhetetlen érdemeket szerzett s ki iránt magam

is az őszinte nagyrabecsülés és barátság érzelmével viseltetem, t. i. Darányi Ignác. (*Éljenzés.*)

A mit mi — a szabadelvűpárt és az abból alakult utolsó kormány — akkor elérni akartunk, a mire e ke-
rület támogatását is kértük és kaptuk meg, az nem sikerült. Nem sikerült, mert az ország többsége ellenünk fordult s bennünket parlamentáris posícióunktól megfosztott. De a pártatlan történetírás föl fogja jegyezni azt is, hogy mi oly jelszavak és ígéreték jegyében győztünk le, a melyekből semmi sem ment teljesezésbe. (*Igaz! úgyvan!*)

Azok az idők elmúltak, azok a harcok is elmúltak; belőlük számunkra nem maradt meg semmi, mint a tapasztaltakból való közös okulás és annak a hazafiui érzésnek a közössége, a mely kötelességünket a jövővel szemben elénk szabja. És megmaradt még valami; az a soha meg nem ingatott kölcsönös becsülés, melyet az akkor itt harcban állott felek egymás iránt érezni soha meg nem szüntek, és a mely elég szilárd alap, hogy rajta hidat verjünk ismét a béke, barátság és egyetértés régi viszonya számára.

A mint már megindult pártunkban a 67-es alapon álló elemek tömörülése, úgy nem kétlem, hogy a ma még elkalandozók vagy tétovázók is csatlakozni fognak hozzánk s nemsokára tömören és egységesen fogunk itt és az országban küzdhetni az ellen az egyedül igaz, közös veszély, közös ellenség ellen, a melyet minapi programmbeszédemben megjelentem; a parlamenti anarchia és parlamenten kívüli demagógia ellen.

Én rendkívül hálás vagyok Önöknek, hogy pártunk szervezésének fölvatása céljából e barátságos összejövetelt rendezték, és hálás vagyok az országos nemzeti munkapárt azon vezető tagjainak és kitünőségeinek, kik lelkesítő megjelenésükkel és szavukkal ennek a mi zászlóbontásunknak mintegy magasabb ihletet adnak.

Boldog leszek, ha az alatt a zászló alatt, melyen az én nevem van fölírva, ebben a kerületben az igaz, a jó ügy diadalmaskodni, s poharamat a II. kerület hazafias, lelkes intelligenciájának különösen itt jelenlevő vezetőinek és kiváló képviselőinek egészségére emelem! (*Hosszan tartó zajos éljenzés!*)

Gróf Tisza Istvánnak az 1910. évi ápril 27-én tartott pártvacsorán elmondott beszéde.

Tisztelt uraim! Amint itt ebben a diszes helyiségben és ebben a diszes társaságban ismét megjelenek, fellevenedik az én lelkemben is annak az estnek az emléke, amelyet öt esztendővel ezelőtt sok tekintetben azonos, de sok tekintetben annyira különböző körülmények között volt alkalmam az önök tisztelt társaságában ugyanebben a helyiségben eltölteni. Ugy, mint t. barátomnak, az önök érdemes jelöltjének lelkében, az én lelkemben is fellevenedik annak a küzdelemnek a képe, amelyet akkor folytattunk. Jelszavak, frázisok, veszedelmes illúziók ellen folytattuk a küzdelmet, amelyek közjogi téren vezették el csalékony lidércfény után a produktív munka göröngyös útjáról a nemzetet. *(Igaz! Ugy van!)*

Amint igen helyesen jegyezte meg t. barátom, akkori törekvésünk sikertelennek bizonyult és mi, ha a teljesített kötelesség megnyugtató öntudatával is, de mélységes hazafiui aggodalommal láttuk veszedelmes tévútra sodortatni a nemzetet. Ha ma erre az öt év előtti időre visszagondolok, lehetetlen bizonyos vallásos magambaszállással és megilletődéssel nem adni hálát az emberiség sorsát bölcsen kormányzó nagyhatalmasságnak azért, hogy ezek az aggodalmaink, hála az egek urának nagyrészből alaptalanoknak bizonyultak. Alaptalanoknak azért, mert módot nyújtott az isteni gondviselés a magyar nemzetnek arra, hogy idejekorán megváltozzon véleménye. Akkor, amikor fizetett már ugyan érzékeny tanpénzt, mikor érték ugyan már

nehezen helyrehozható károk, mikor megrepedezett ugyan már igen sok alaposzlopa a magyar nemzeti állam épületének, de még nem roskadt össze semmi, még megállhatunk és helyes úton új irányt kezdhetünk a katasztrófa beállta előtt. (*Zajos tetszés.*)

Érdeme van ebben a nemzetek sorsát intéző gondviselésnek, érdeme van a magyar nemzet józan belátásának, amely idejekorán kiábrándította a nemzetet.

Talán ma már bízhatunk abban, hogy a közjogi téren való jelszavak és ezeknek veszedelme elmulóban vannak. De szabad legyen kérdezniem t. uraim, mit nyerne a nemzet akkor, ha a közjogi illúziók helyett az Ausztriával való viszonyra vonatkozó teljesülhetetlen, végeredményükben veszélyes és káros ábrándok helyett a politikai radikalizmus jelszavának rabságába esnénk? Vajjon nem ugyanazon betegségnek, ugyanazon nyavalyának egy más formája, de a valódi pozitív nemzeti életre nézve éppoly veszedelmes formája volna ez? És t. uraim, ma már talán az igazi veszedelem elmúlt. Az igaz veszedelem az, hogy elfordulunk a való élettől, a tényleges viszonyoktól, a tényleges érdekek gondozásának, felismerésének és ápolásának gyakorlati, áldásos, produktív feladataitól és hogy a nemzet lelkét újabb csalóka ábrándképek ejtik rabságba és vezetik ismét lidércfény felé, lidércfény útján a kiábrándulásnak, a csalódásnak és a lelki sivárságnak szomorú végpontja felé. (*Tetszés.*)

T. uraim! Engedjenek meg nekem, ha ezzel a veszélylyel szemben állást kell foglaltanom, úgy mint széles ez országban mindenkinek; talán elsősorban a fővárosra várna az a feladat, hogy leszámoljon ezekkel az ábrándokkal és hogy ezekkel a veszélyes jelszavakkal szemben felemelje az igazi bölcseségnek, az igazi józan észnek, az igazi kulturának és felvilágosodásnak intő szavát. (*Zajos éljenzés. Felkiáltások: Ugy lesz!*) Ebben a fővárosban látjuk legerősebben tömörülve a magyar nemzeti társada-

lomnak dolgozó, kereső osztályait. Vajjon ezeknek az osztályoknak az-e az érdeke, hogy a nemzet ereje, igazi munkássága és tevékenysége ismét elméleti jelszavakban merüljön ki, vagy nem-e az, hogy felvegyük gazdasági és kulturális téren mindenütt az alkotó, az érdekeket gondozó praktikus munka politikájának fonalát? A székesfőváros társadalmában kell összpontosulnia a magyar nemzeti kulturának is. Vajjon nem úgy áll-e a dolog, hogy a jelszavak, a frázisok utáni kapkodás a félműveltség tulajdona, (*Ugy van! Ugy van!*), a mellyel szemben az igazi műveltség igyekszik belehatolni az igazi életbe, felismerni az élet ezer változatosságában megnyilvánuló nagy igazságokat és azután rendezni és szervezni azokat és irányítani azokat egy mély bölcseséggel átgondolt egységes világnézet nagy irányelvére?

Én azt gondolom, ha a dolog természeténél fogva — mert hiszen a főváros központja a nemzeti élet minden jelenségének — talán legélénkebben a fővárosban nyilvánul a magát modernizmusnak nevező szellemi félműveltségnek tetszetős, talán sokszor csillogó és ragyogó, de bensőleg sivár, bensőleg hamis és egy nemzet sorsára nézve mindenesetre káros megnyilvánulása is, a mely rendszerint annál nagyobb önbizalommal, ellenfeleinek annál nagyobb lenézésével és annál nagyobb prepotenciával szokott megjelenni, mennél üresebb, mennél felfuvalkodottabb, ezzel szemben is a főváros társadalmának kell azt az igazi kulturát győzelmesen szembeállítani és érvényre emelni, a mely azután az élet valódi jelenségei alapján, a magyar nemzet nagy történelmi hagyományai alapján képes vezetni egy valóban produktív, egy valóban haladó és nem a látszatra, de a valódi eredményekre, a nemzet erejének valódi fejlesztésére és fokozására törekvő nemzeti politikát. (*Hosszantartó éljenzés!*)

Kétszeres öröömre szolgál ennek a reménységnek, ennek az óhajnak kifejezést adni itt az önök körében,

mikor azt látom, hogy e kerület nagy részének, bizonyára nagy többségének is bizalma oly férfit felé fordul, (Zajos éljenzés és taps.) kinek egész élete a komoly, produktív hazafias munka és az igazi, mély, valódi kultúra ápolásában merül ki. És a midőn én azt kívánom, hogy ez a helyes irányzat diadalmaskodjék a főváros minden részében, de különösen e kerületben a félműveltség radikalizmusa felett, akkor csak azt kívánhatom, hogy a választói küzdelemből Berzeviczy Albert neve kerüljön ki győztesen. (Hosszantartó éljenzés és taps.)

